

ja. Ám az elbeszélések az erős való-
ságra való utalások miatt közelebb
állhatnak a felnőtt befogadókhöz,
amit a bonyolultabb mondatszer-
kesztések, a gyermekek számára is-
meretlen szavak is jeleznek. Talán
ezért van, hogy a zárásban nem a
Négyszögletű kerekérdőbe érke-
zünk, hanem: „Boldogan néztük a
vidám állatseregletet, s ők is boldo-
gan néztek vissza ránk. Megmene-

kültek. Rátaláltak a Nagy Nyugal-
mas Erdőre.”

Az új kötetet, amely állatokról
szóló elbeszéléseket tartalmaz, első-
sorban ismeretterjesztő célból érde-
mes olvasni és olvastatni. E műfajban
a kiművelt munkák közé tartozik.

THIMÁR ATTILA

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 85 oldal,
1680 Ft*)

Kultúra

TANDORI DEZSŐ:

„Hol élsz te?”

„A felhőket nem egyenesek határol-
ják, a fák nem kör alakúak és nin-
csenek tökéletes háromszögek sem.
Csak mindezekből merőben eltérő
dolgok léteznek. – Van azonban
egy állandó mintázat, amely példá-
ul egy növekvő gomolyfelhő szélét
figyelve vehető észre” – foglalta
össze a fraktálgeometria alapvető
eltéréseit az euklidészitől Michael
Barnsley természettudós. Olyan
matematikai struktúráról van szó,
amelyben minden nagyítással újabb
részletek jelennek meg; példa arra,

hogy léteznek dolgok, amelyek vég-
nélkül nagyíthatók, mégis végtelen-
ül bonyolultak maradnak. Amint
azt fölfedezője, Benoit B. Man-
delbrot mondotta (s e kifejezéshez
– hogy tudniillik fölfedezte, nem
föltalálta – ragaszkodik): „Hiába
vizsgáljuk nagyon nagy pontosság-
gal az apró részleteket, a megjelenő
variációk bonyolultsága nem csök-
ken.” Az ilyen tulajdonságú mate-
matikai objektumot nevezzük frak-
tálnak. E geometria alapvető mód-
szere az iteráció; egyfajta fokozatos
közelítés, amely ugyanazon műve-
letet ismétli – milliószor, sőt billió-
szor –, így közelítve a mind ponto-
sabb értékhez.

Tandori Dezső iterációjának alapművelete új, „irodalomelméleti” művében (idézőjellel „mert nem tudományos munka”) kötetének címbeli kérdése: „Hol élsz te?” Majd rögtön az első fejezetben értelmezési tartományát is meghatározza: „Hol élsz, ha a költéssel élsz.” S hogy miként is „működik” ezen eljárás? Kérem – Mandelbrot példája ez –, látjuk Nagy-Britanniát az úrból? Igen, de egy utasszállító röpkülési magasságából már pontosabban, egy hőléggallonéból megint pontosabban, s alább ereszkedve megint... Így tovább, „befelé”, mind több részlet válik láthatóvá. A partvonal egyre tagoltabbá lesz, egész közel érve pedig már nem tudjuk pontosan, hol kezdődik a víz, hol a szárazföld. Mert a közelítés során oly sokszor ismételtük a „műveletet”... Kosztolányi Dezső, József Attila, Weöres Sándor, Jékely Zoltán, Kálnoky László, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János és Szép Ernő költészetéhez „közelít” ezúttal Tandori Dezső e gondolati építkezéssel. Szólva még, persze, másokról is: Tóth Árpádról, Dsida Jenőről, Somlyó Zoltánról, Juhász Gyuláról, Adyról Endréről, Babits Mihályról – sokakról.

A hét „oszlop”-ra, s így hat „ív”-re osztott könyv (*A legkülönlegesebb – és egyben a legtermészetesebb – líra-regény... című „előszót”* követően) a következőképpen állítatott össze: „az 1–2–3... arról van, hogy tényleg, hol élek, / az I–II–III... arról,

hogyan a költészet hogyan él”. Tehát minden arab számozású fejezetben „magamagáról”, míg a római számozásúakban főntebb sorolt klasszikusainkról. Na most, hogy ez a közelítés valóban sok „tényleg!”-et mondasson ki olvasójával, ahhoz olyan „repülési magasságból” kell indulnunk, amelyet Tandori Dezső írás- és, mondjuk most úgy, „összművészete” jelent. Ahhoz meg, hogy mindebbe sokszor a szív is belesajduljon (már ha szabad még ilyet leírni), talán még e tizenakárhány-ezres magasság sem volna elegendő. Ahhoz – természetesen lehet nem egyetérteni, de – Tandorinak kell lenni.

Az I–I–2–II–3–III... követi tehát egymást, így az egyes életművek „elemzését” – zseniális szerkesztéssel! – rendre megelőzi egy a „tényleg hol élek” képletét alkalmazó (iteráló) esszé. Így áll a könyvben a hét „oszlop” – a római számozásúak –, ezeket „övezi” „szerény számozással” (T. D. kifejezései) az 1–2–3... Féltelmes komolysággal írott és szerkesztett munka ez. Kortárs irodalmunk egyik legsokoldalúbb és legmeghatározóbb művészeivel ülhethünk le, s nem is csak pár órára, hogy szépséges jelenségekre, jelenésekre mutasson rá. Kiváló ritmussal illesztett idézetek, meditáció, *ki-* és *beszólás*, ismét idézet, majd egy hosszabb szakasz a szerzőtől... Iterálás, iterálás.

„Mindannyian olvastunk már történeteket *térképekről*, amelyek el-

rejtett kincsek nyomára vezetnek” – mondta Arthur C. Clarke fönt említett „matematikai” halmazunkról. S ahogyan a fraktálgeometriáról, úgy Tandori Dezső új könyvének iterációiról is állíthatjuk: vannak „történetek”, amelyekben maga a *térkép* is kincs.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(*Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2003,*
207 oldal, 2200 Ft)

SEBŐK ZOLTÁN:

Élősködő kultúra

Hölderlin *Mnémoszimé* című versének gyakran tárgyalt és vitatott sorát idézi könyve végén Sebők Zoltán: „Csak jel vagyunk, s mögötte semmi.” Önmeghatározásunkat egyfajta jelfogalom megértéséhez köti a német mester, de egyben jelzi, hogy hiába adtunk magunknak esélyt – ha jelentés és jelentő folyamat nincs, akkor (legalábbis a klasszikus, saussure-i értelemben) felesleges jerről beszélni. Annyit állít csak, hogy „vagyunk”, vagy esetleg „valamik vagyunk”. Megelégedhetünk ennyivel? A kérdés nyilván szónoki, ami annyit tesz, hogy van előre gyártott válaszunk (csak jobban szeretjük a kérdő mondat hangsúlyt, mint a kijelentőt). Sebők esszé az önmagát kereső jel esetét járják körül, jelzik: el-

kerülhetetlen, hogy identitásunk nyomait keresve a kultúra egészéről beszéljünk, és hogy a művészet megértéséről is ennek kapcsán legyen szó.

Sebők Zoltán írásait filozófiai esszéknek kell nevezni, melyek tárgya a művészet, és ezen keresztül: minden. Általában kirívó jelenségek készítenek véleményalkotásra. A borítón Duchamp *Palackszárítója* jelzi a szerzőnek az avantgárdhoz, illetve a *ready made*-hez, a *concept art*hoz, a *pop art*hoz való vonzódását. A helyet, ahonnan körülnéz, virtuális tárgyak és dolgok veszik körül. Nem véletlen, hogy kedvelt (és többször idézett-megszóltott) szerzője Jean Baudrillard, aki a posztmodern tárgy *szimulakrum*-elméletét megfogalmazta (azt, hogy a tárgyakat a saját vágyaink, illetve a különféle médiumok által is alakított értelmezői modelleken keresztül véljük megragadni). Leír például egy elképzelt hírt: egy szerb műkereskedő híres műalkotások utánzatait gyártatja rabszolgákkal egy svájci telepen, s ezeket New Yorkban értékesíti. A hamisítványok a bukás után is meglehetősen magas áron kelnek el, hiszen – a média által generált hír révén – a piaci viszonyoknak megfelelően felértékeli őket a műkereskedelem. A műalkotás mint tárgy, termék, *ready made*, *szimulakrum*: a 20. század radikális művészetének felvetései készítenek arra, hogy a művészet hagyományos fogalmairól való el-